

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ
В СТУДЕНТСЬКОМУ СПОРТІ УКРАЇНИ

Мельник Михайло, Пітин Мар'ян

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація

В статті охарактеризовані особливості структури і содержания системи підготовки в студентському спорті України. Установлено, що система підготовки спортсменів в студентському спорті має значительне количество общих признаков с классическим представлением, раскрытым в фундаментальных работах. Характерными отличиями, которые были впервые обоснованы, является дополнение её структуры элементами группы обеспечения, переориентацией некоторых элементов (обучение, восстановление и т.п.), выделением отдельных уровней занятий студентами-спортсменами физкультурно-спортивной деятельности по целевой и результативной направленности.

Ключевые слова: студентський спорт, система підготовки, особливості.

Annotation

The article describes the features of the structure and content of training system in students' sport of Ukraine. Established that the system of sportsmen training in students sport has a considerable amount of common features with the classic presentation that is disclosed in fundamental works. Characteristic differences that were first justified are addition of structure with elements of provision group, re-orientation of separate elements (education, recovery, etc.), separation of physical education and sport activities classes' levels with students-sportsmen of by the target-effective orientation.

Keywords: students sports, training system, features.

Постановка проблеми. Студентський спорт як активна соціальна практика з кожним наступним етапом розвитку суспільства потребує вивчення особливостей свого існування [4, 6]. Нові соціально-економічні та політичні умови, наявні в Україні, зумовлюють необхідність вивчення та з'ясування особливостей системи підготовки студентів-спортсменів та її порівняння із наявними фундаментальними науковими даними [7, 11].

Зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Тематика дослідження міститься в межах ініціативної теми «Основи теоретичної підготовки у спорті» Львівського державного університету фізичної культури на 2013–2017 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед основних наукових і методичних праць зі студентського спорту, що виконані на початку XXI століття варто виокремити роботи А. Войнаровського [1], С. Латенко, Ю. Копчинської [4], С. Степанюк [11] щодо історико-соціальних аспектів розвитку студентського спортивного руху в Україні. Окрім цього значна частина наукових досліджень присвячена студентському спорті в різних країнах світу, його значенню в формуванні культури особистості молодій людині, загальним проблемам міжнародного студентського руху тощо [3, 5, 10].

Проте, поряд із визначеною роллю студентського спорту в суспільстві, з'ясованими перевагами його в системі вищої освіти України тощо поза увагою фахівців залишається проблематика наукового обґрунтування системи підготовки в студентському спорті України, що формує актуальне науково-практичне завдання.

Мета дослідження: охарактеризувати особливості структури та змісту системи підготовки в студентському спорті України.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення (визначення стану розробленості даного напрямку дослідження), системний аналіз, аналіз документальних матеріалів (статути і положення діяльності організацій), порівняння.

Результати дослідження та їх обговорення. Класичне представлення системи підготовки, запропоноване професорами В.С. Келлером і В.М. Патоновим [2, 9]. Тому систему підготовки у студентському спорті ми розглядали на основі її критичного аналізу та співставлення з цими фундаментальними даними (рисунок).

Основою для утворення персоніфікованої підсистеми виступає, як і в класичному варіанті – спортсмен. Однак, на відміну від загальноприйнятих даних у системі підготовки, спортсмен має окремий визначений соціальний статус, який певною має виражене позиціонування. Тобто без об'єктивної можливості навчання у вищому навчальному закладі України (ВНЗ), будь-якого рівня акредитації, він не може потрапити до відповідної соціальної системи. Щодо іншої складової персоніфікованої підсистеми системи підготовки спортсменів, тобто тренера, наявні також певні особливості та протиріччя. З однієї сторони, тренер як обов'язкова ланка системи підготовки спортсменів повинен забезпечити якісний процес підготовки і передумови для досягнення найвищих

результатів у головних змаганнях. З іншої сторони, у випадку студентського спорту наявність тренера як особи з усталеними функціональними обов'язками має додаткові завдання. Так, для більшості варіантів організації роботи спортивного клубу чи іншого підрозділу з організації студентського спорту ВНЗ обов'язково повинне виконуватися навчальне навантаження. Це створює певні протиріччя у діяльності особи, що буде забезпечувати підготовку студентів-спортсменів. Для загального процесу організації фізкультурно-спортивної роботи та підготовки студентів-спортсменів до досягнення найвищого спортивного результату притаманне різне змістове та цільове спрямування.

Як будь-яка система, система підготовки в студентському спорті повинна взаємодіяти із середовищем, в якому вона утворена. Суттєвими відмінностями у цьому випадку виступає те, що студентський спорт, на відміну від олімпійського, професійного чи адаптивного спорту, взаємодіє не з мегасередовищем, а з мезосередовищем, яке за певних обставин можливо охарактеризувати як мезосередовище. Це пояснюється тим, що студентський спорт спрямований на цільову аудиторію студентської молоді, що значно зменшує зацікавлення цією формою існування спорту іншими соціальними групами. Тому до діяльності у межах студентського спорту залучається безпосереднє та опосередковане оточення, а в випадку олімпійського, професійного та адаптивного – світове товариство.

Обґрунтування системи підготовки спортсменів у студентському спорті дало нам підстави стверджувати, що середовище має вплив на низку компонентів та окремих елементів цієї системи. Середовище має безпосередній вплив на організацію фізкультурно-спортивної роботи та діяльність ВНЗ у цьому

напрямі. Ґрунтовний вплив середовище також чинить на усі елементи групи забезпечення, адже вони перебувають у прямій залежності від соціально-економічних умов, що утворилися в країні. Безперечно, те що можливість якісного залучення системи підготовки фахівцями зі спорту також обумовлена основними тенденціями галузевого національного розвитку. Проте основний функціональний вплив має середовище на особистість студента-спортсмена, що проявляється у формуванні та забезпеченні стійкого соціального запиту на результат, який ним демонструється в змаганнях із певного виду спорту.

Для об'єктивного представлення системи підготовки в студентському спорті варто охарактеризувати основні (суттєві) відмінності структури та змісту порівняно із класичним варіантом [2]. У структурі системи підготовки в студентському спорті наявні особливості, пов'язані із залученням до процесної підсистеми (групи забезпечення) двох елементів, а саме – нормативно-правового та кадрового забезпечення. Перше є процесом створення і підтримки в необхідних межах конструктивних організацій системи підготовки в студентському спорті, окремими функціональними характеристиками за допомогою упорядкованого впливу нормативно-правових засобів. На відміну від значної кількості законодавчих підстав для розвитку системи підготовки в олімпійському спорті, для студентського спорту наявні прогалини, що не дають змоги у повному обсязі забезпечити діяльність процесових структур студентського спорту, зокрема спортивного клубу як низинної ланки розвитку студентського спорту. Друге – пов'язане із потребою комплексу дій щодо пошуку, оцінки і встановлення якісних стосунків із суб'єктами діяльності студентського спорту, забезпечення їх розвитку та самоудосконалення, унормування найму на тимчасових чи постійних умовах.

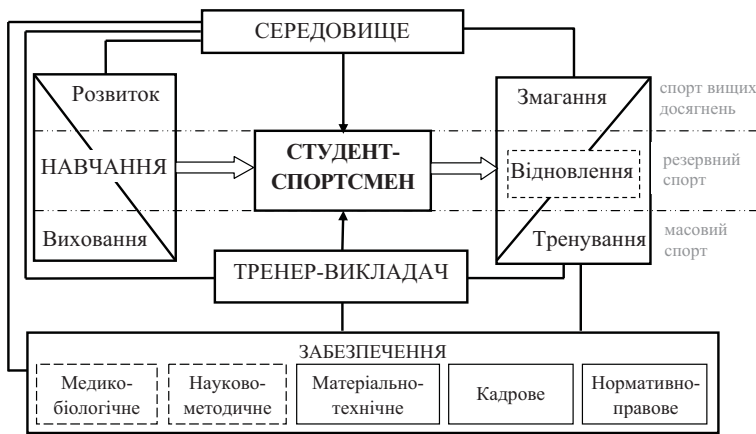

Рис. Схеми системи підготовки в студентському спорті

Окрім нових елементів у цій групі, наголосимо на тому, що аналізування масиву наукової та методичної літератури вказало на умовність реалізації таких складових групи забезпечення, як медико-біологічне та науково-методичне забезпечення [2, 3, 8, 9]. Медико-біологічне забезпечення в цій соціальній практиці спорту практично не проводиться. Реалізація напрямку медико-біологічного забезпечення спортсменів є наслідком не цілеспрямованої діяльності в студентському спорті, а результатом паралельного спортивного становлення спортсменів у межах студентського спорту та інших практик (олімпійського, професійного, адаптивного спорту), за рахунок яких й проводиться відповідне забезпечення. Стосовно науково-методичного забезпечення виявлена значна кількість робіт фахівців галузі фізичної культури та спорту, проте вони мають локалізований характер і містять практичне значення виключно для підготовки спортсменів і команд в межах ВНЗ [6]. Вищі рівні тренувального процесу та змагальної діяльності при цьому залишаються неохопленими. Вищезазначене дає нам підстави включити відповідні підрозділи у сукупність актуальних напрямів подальшого розвитку студентського спорту України.

Останній елемент групи забез-

печення має найбільш виражений об'єктивний зміст, адже матеріально-технічне забезпечення має критерії для з'ясування стану в соціально-економічних умовах різних країн.

Для сукупності елементів, що містить навчання, виховання та розвиток виявлені такі особливості в умовах системи підготовки в студентському спорті. Об'єктивні чинники пов'язані із цільово-результативною фізкультурно-спортивною діяльністю студентів під час навчання у ВНЗ різного рівня акредитації дали підстави виділити три рівні їхнього залучення до тренувального процесу та змагальної діяльності (студентський спорт вищих досягнень, резервний та масовий студентський спорт). Відповідно до цього встановлено, що співвідношення навчання, виховання та розвитку є різними, незважаючи на умовну цілісність завдань студентського спорту. Для масового студентського спорту переважають завдання із акцентуацією на навчально-виховний процес. Із підвищенням рівня особистісних домагань і потреб студентів спортсменів ця частка зменшується, та водночас зростає частка спрямована на розвиток спортивної майстерності студента-спортсмена. У результаті, на найвищому рівні (студентський спорт вищих досягнень), що передбачає участь у міжнародних змаганнях,

включно із Всесвітніми Універсіадами, завдання виховання спортсменів є мінімізованим.

Окремо варто розглянути елемент навчання. Порівняно із класичними уявленнями про систему підготовки спортсменів [2], у студентському спорті навчання вимагає значно більше уваги до своєї реалізації. На нашу думку, цей елемент один з небагатьох що виходить за межі свого блоку та, навіть, системи загалом. Це пов'язано із тим, що основними мотивами потрапляння студентів-спортсменів до цієї соціальної практики є здобуття освіти відповідного рівня та спрямування. Сама по собі тренувальна та змагальна діяльність, яка забезпечує в основному розвиток особистості, не забезпечить отримання вищої освіти, тобто компенсаторні механізми є відсутніми.

Такий самий підхід використаний нами при розгляді іншої сукупності елементів (тренування, змагання та відновлення). Із змінами мотивації студентів до занять фізкультурно-спортивною роботою, та підвищенням орієнтації на досягнення високих спортивних результатів, у сукупності цих елементів відбуваються зміни співвідношень. Так, об'єктивно для масового спорту, в умовах ВНЗ, домінуючою є навчально-тренувальна діяльність. Участь у змаганнях передбачена лише на рівні внутрішньо вузівської універсиади. На рівні резервного спорту можна стверджувати, що тренувальна діяльність набуває ознак сталості та повинна передбачати адекватні потребам студентів-спортсменів адаптаційні зміни. Рівень змагань підвищується, а отже й зростають вимоги до підготовленості спортсменів. Однозначно, що граничними є вимоги до підготовленості на рівні студентського спорту вищих досягнень, що передбачає участь у найбільш престижних міжнародних змаганнях, у тому числі й Всесвітніх Універсіадах. Цей

рівень навчально-тренувальних занять студентів-спортсменів за цільово-результативною спрямованістю забезпечити в умовах ВНЗ є складно, адже він передбачає усю сукупність елементів групи забезпечення, найвищий рівень фахової підготовленості тренера-викладача тощо. Тобто на цьому рівні студенти-спортсмени навіть за тренувальними обсягами не в змозі вкластися у нормований навчальний процес ВНЗ та потребують створення сприятливих, інколи пільгових умов. Студентський спорт вищих досягнень повинен реалізовувати значний запит його суб'єктів в змагальній практиці, що суттєво змінює пропорції власне в сторону елемента змагань. Для ще одного елемента цієї групи (відновлення) в системі підготовки студентського спорту виявлено протиріччя. З однієї сторони, відновлення є обов'язковим елементом системи підготовки спортсменів [2, 8, 9], проте аналіз значного масиву даних вказує, що цим питанням фахівцями приділялося надзвичайно мало уваги. Виходячи із практики, відновлення студентів-спортсменів після виснажливого навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності на рівні резервного студентського спорту проводиться на інтуїтивно-емпіричному рівні самого суб'єкта студентського спорту чи тренера-викладача. Вже на рівні студентського спорту вищих досягнень увага до елемента відновлення значно зростає, що зумовлене пошуком резервів для зростання результативності змагальної діяльності.

Висновок. Система підготовки спортсменів в студентському спорті має значну кількість спільних ознак із класичним представленням розкритим в фундаментальних роботах. Характерними відмінностями, що були вперше обґрунтовані у нашому дослідженні, є доповнення структури елементами групи забезпечення,

переорієнтованістю поодиноких елементів (навчання, відновлення тощо), виокремлення окремих рівнів занять студентами-спортсменами фізкультурно-спортивною діяльністю за цільово-результативною спрямованістю.

Перспективи подальших досліджень передбачають обґрунтування напрямів оптимізації системи підготовки в студентському спорті України.

Література

1. Войнаровський А.М. Аналіз виступів українських спортсменів на студентських Універсіадах 1993–2011 рр. / А.М. Войнаровський, Н.С. Войнаровська // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 1. – С. 3–9.
2. Келлер В.С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів : навч. посіб. / Келлер В.С., Платонов В.М. – Л.: Українська Спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.
3. Ківернік О. Організаційні особливості процесу фізичного виховання у вищих навчальних закладах України / Ківернік О., Городянський С., Пітин М. // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х., 2008. - №.1-2. – С.20-22
4. Латенко С.Б. Студентський спорт як засіб формування життєвих цінностей молоді і розвитку здорової особистості / Латенко С.Б., Копочинська Ю.В. // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів, 2015. – Вип. 129, т. 3. – С. 195–198.
5. Мельник М. Кадрове забезпечення студентського спорту України впродовж 2000–2014 років / Мельник Михайло, Пітин Мар'ян // Науковий часопис НПУ ім.

- М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 11 (66). – С. 108–111.
6. Мельник М. Студентський спорт: перспективи наукових досліджень / М. Мельник, М. Пітин // Спортивний вісник Придніпров'я: наук.-практ. журнал. – Дніпропетровськ, 2015. – № 3. – С. 73–76.
7. Мельник М.Г. Нормативно-правове регулювання студентського спорту України / Мельник М.Г., Пітин М.П. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 10 (65). – С. 105–108.
8. Пітин М. Теоретична підготовка в спорті : монографія / Мар'ян Пітин. – Л. : ЛДУФК, 2015. – 372 с. ISBN 978-966-2328-81-3
9. Платонов В.Н. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Общая теория и ее практические приложения : учеб. тренера высш. квалиф. / Платонов В.Н. – К. : Олімпійська література, 2004 – 584 с.
10. Приступа Е.Н. Решение проблем современной молодежи средствами олімпійського образования / Приступа Е.Н., Брискин Ю.А., Питын М.П. // Sportul Olimpic și sportul pentru toți : Material. Congres. Șt. Intern. / col. red.: Manolachi V., Danail S. – Ch. : USEFS, 2011. – Vol. 1. – 2011. – p. 148-151.
11. Степанюк С.І. Студентський спортивний рух: історія, сьогодення та майбутнє [монографія] / С.І. Степанюк. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. – 132 с.

